

IQTISODIY TERMINLARNING RUS VA O'ZBEK TILIDAGI O'XSHASH VA FARQLARI

Komilova Mukarram Qobiljonova –
Samarqand iqtisodiyot va servis institute katta o'qituvchisi
Eshnorova Marvarid- Samarqand iqtisodiyot
va servis institute Iqtisodiyot fakulteti talabasi
Haqnazarova Yulduz – Samarqand iqtisodiyot
va servis institute Iqtisodiyot fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada iqtisodiy terminlarning rus va o'zbek tillarida qo'llanilishi tahlil qilinadi. Unda terminlarning o'xshash va farqli jihatlari ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, iqtisodiy terminlarning shakllanishi va rivojlanish xususiyatlari ko'rib chiqiladi. Tarjima jarayonida yuzaga keladigan muammolar ham tahlil etiladi. Maqolada terminlarning iqtisodiy va lingvistik ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Iqtisodiy terminlar, terminologiya, tarjima, leksika, bozor iqtisodiyoti, moliya, bank tizimi, inflyatsiya, iqtisodiy aloqa

Аннотация: В данной статье рассматривается использование экономических терминов в узбекском и русском языках. Анализируются их сходства и различия на научной основе. Также изучаются особенности формирования и развития терминологии. Освещаются проблемы перевода экономических терминов. Раскрывается их значение в экономике и лингвистике.

Ключевые слова: Экономические термины, терминология, перевод, лексика, рыночная экономика, финансы, банковская система, инфляция, экономические связи

Kirish

Zamonaviy globallashuv jarayonida turli tillar o'rtasidagi ilmiy va iqtisodiy aloqalar tobora kengayib bormoqda. Ayniqsa, iqtisodiyot sohasida qo'llaniladigan terminlarning turli tillarda to'g'ri va aniq ifodalanishi muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyotning rivojlanishi, xalqaro iqtisodiy

munosabatlarning kengayishi natijasida rus va o'zbek tillaridagi iqtisodiy terminologiya alohida e'tibor talab etadi.

Rus tili uzoq yillar davomida ilm-fan va iqtisodiyot sohasida asosiy aloqa vositalaridan biri bo'lib kelgan. Shu sababli ko'plab iqtisodiy terminlar rus tilidan o'zbek tiliga o'zlashgan yoki bevosita tarjima qilingan. Bu esa ikki til o'rtasida terminologik yaqinlikni yuzaga keltirgan.

Ushbu maqolaning maqsadi — iqtisodiy terminlarning rus va o'zbek tillaridagi o'xshash va farqli jihatlarini aniqlash, ularning qo'llanish xususiyatlarini tahlil qilish hamda tarjima jarayonidagi muammolarni yoritishdan iborat.

Iqtisodiy terminologiyaning shakllanishi va rivojlanishi

Iqtisodiy terminologiya har qanday tilning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. U iqtisodiy jarayonlar, tushunchalar va hodisalarni aniq va qisqa ifodalash imkonini beradi. O'zbek tilida iqtisodiy terminologiya mustaqillikdan keyingi davrda yanada faol rivojlandi. Bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayoni yangi tushunchalarni kiritishni talab qildi va natijada ko'plab yangi terminlar paydo bo'ldi.

Rus tili esa uzoq vaqt davomida ilm-fan va iqtisodiyot sohasida asosiy aloqa vositasi bo'lib xizmat qilgan. Shu sababli, o'zbek iqtisodiy terminologiyasining katta qismi rus tilidan o'zlashgan. Bu jarayonda terminlar ikki yo'l bilan kirib kelgan: bevosita o'zlashtirish (transliteratsiya) va tarjima qilish orqali. Masalan, **“bank”**, **“kredit”**, **“inflyatsiya”**, **“investitsiya”** kabi terminlar deyarli o'zgarmagan holda o'zbek tiliga kirib kelgan.

Iqtisodiy terminlarning o'xshash jihatleri

Rus va o'zbek tillaridagi iqtisodiy terminlarning o'xshashligi, avvalo, ularning umumiy manbalarga ega ekanligi bilan izohlanadi. Ko'plab terminlar xalqaro xarakterga ega bo'lib, ular ikki tilda ham bir xil yoki juda yaqin shaklda qo'llaniladi. Masalan, inflyatsiya, kredit, kapital, investitsiya, bank, biznes kabi terminlar ikki tilda ham deyarli o'zgarmagan holda ishlatiladi. Bu terminlar asosan ingliz, lotin va yunon tillaridan kirib kelgan bo'lib, rus tili orqali o'zbek tiliga o'zlashgan.

Bundan tashqari, ushbu terminlarning ma'nosi ham ikki tilda bir xil saqlanib qoladi. Bu esa iqtisodiy tushunchalarni anglashni yengillashtiradi. Ayniqsa, xalqaro iqtisodiy aloqalarda bunday terminlarning bir xil qo'llanilishi mutaxassislar o'rtasida tushunmovchiliklarning oldini oladi.

Yana bir muhim jihat shundaki, o'xshash terminlar ilmiy adabiyotlar va darsliklarda keng qo'llaniladi. Bu esa talabalar va mutaxassislar uchun bilimlarni tezroq o'zlashtirishga yordam beradi. Chunki ular yangi terminlarni o'rganishda ortiqcha qiyinchilikka duch kelmaydi. Shuningdek, iqtisodiy terminlarning o'xshashligi ularning standartlashuvi bilan ham bog'liq. Bugungi kunda global iqtisodiy tizimda yagona terminologiyadan foydalanish tendensiyasi kuchayib bormoqda. Bu esa turli davlatlar o'rtasida iqtisodiy hamkorlikni yanada rivojlantiradi.

Iqtisodiy terminlarning farqli jihatlari

Shu bilan birga, rus va o'zbek tillaridagi iqtisodiy terminlar orasida sezilarli farqlar ham mavjud. Bu farqlar har bir tilning milliy xususiyatlari va grammatik tuzilishi bilan bog'liq. Masalan, o'zbek tilida **“daromad”, “xarajat”, “foйда”, “ish haqi”, “soliq”** kabi terminlar ishlatiladi, rus tilida esa ular **“доход”, “расход”, “прибыль”, “заработная плата”, “налог”** tarzida ifodalanadi. Bu yerda ma'no bir xil bo'lsa-da, shakl jihatidan farq mavjud.

Ba'zi terminlar rus tilida bitta so'z bilan berilsa, o'zbek tilida ikki yoki undan ortiq so'z bilan ifodalanadi. Masalan, **“заработная плата” — “ish haqi”**. Bu esa tarjima jarayonida aniqlikni talab qiladi.

Yana bir muhim farq shundaki, ayrim iqtisodiy tushunchalar rus tilida kengroq yoki torroq ma'noni anglatishi mumkin, o'zbek tilida esa ularning qo'llanish doirasi boshqacha bo'ladi. Bu esa tarjima jarayonida kontekstni to'g'ri tushunishni talab qiladi. Shuningdek, rus tilida qo'llaniladigan ayrim qisqartmalar va terminologik birikmalar o'zbek tilida to'liq shaklda beriladi. Bu esa ba'zan matn hajmining oshishiga olib keladi, lekin mazmunning aniqroq ifodalanishiga xizmat qiladi.

Iqtisodiy terminlarning taqqoslovchi jadvali

Quyida ayrim iqtisodiy terminlarning rus va o'zbek tillaridagi ko'rinishi keltirilgan:

№	O'zbek tilida	Rus tilida	Xususiyati
1	Inflyatsiya	Инфляция	Xalqaro termin
2	Kredit	Кредит	O'xshash shakl
3	Bank	Банк	To'liq mos
4	Kapital	Капитал	Bir xil ishlatiladi
5	Daromad	Доход	Tarjima qilingan
6	Xarajat	Расход	Farqli shakl
7	Ish haqqi	Заработная плата	Izohli tarjima
8	Soliq	Налог	Milliy variant
9	Foyda	Прибыль	Ma'nosi mos

Tarjima jarayonidagi muammolar

Iqtisodiy terminlarni tarjima qilish murakkab jarayon hisoblanadi. Bu jarayonda bir qator muammolar yuzaga keladi va ular tarjimaning aniqligiga ta'sir qiladi.

Birinchidan, ayrim terminlarning aniq ekvivalenti mavjud emas. Bunday holatda tarjimon izohli yoki yaqin ma'noli variantdan foydalanishga majbur bo'ladi.

Ikkinchidan, ko'p ma'nolilik muammosi mavjud. Ayrim terminlar turli kontekstlarda turlicha ma'no anglatadi, bu esa ularni to'g'ri tushunishni qiyinlashtiradi.

Uchinchidan, so'zma-so'z tarjima qilish ko'pincha noto'g'ri natijaga olib keladi. Chunki har bir tilning o'ziga xos leksik va grammatik xususiyatlari mavjud.

To'rtinchidan, terminlarning noto'g'ri qo'llanilishi iqtisodiy mazmunni buzishi mumkin. Shu sababli tarjimada aniqlik va ehtiyotkorlik juda muhim hisoblanadi.

Iqtisodiy terminlarning ahamiyati

Iqtisodiy terminlar ilmiy va amaliy faoliyatda muhim o‘rin tutadi. Ular orqali iqtisodiy jarayonlar aniq, qisqa va tushunarli tarzda ifodalanadi. Terminlar iqtisodiy tushunchalarni bir ma’noda yetkazishga xizmat qiladi va noto‘g‘ri talqinlarning oldini oladi.

Iqtisodiy terminologiyani bilish mutaxassislar uchun juda muhim hisoblanadi. Bu bilimlar nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy faoliyatda ham zarurdir. Ayniqsa, bank, moliya va biznes sohalarida to‘g‘ri terminlardan foydalanish katta ahamiyatga ega.

Shuningdek, iqtisodiy terminlarni yaxshi bilish xalqaro iqtisodiy aloqalarda samarali muloqot qilish imkonini beradi. Bu esa mutaxassislarning kasbiy darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiy terminlar rus va o‘zbek tillarida o‘ziga xos o‘xshash va farqli jihatlarga ega. O‘xshashliklar asosan terminlarning xalqaro xarakteri bilan bog‘liq bo‘lsa, farqlar milliy til xususiyatlari va tarjima an‘analari bilan izohlanadi. Iqtisodiy terminlarni to‘g‘ri tushunish va qo‘llash nafaqat til bilimini, balki iqtisodiy tafakkurni ham rivojlantiradi. Ayniqsa, tarjima jarayonida aniqlik va kontekstni hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi globallashtirish sharoitida iqtisodiy terminologiyani chuqur o‘rganish va uni amaliyotda to‘g‘ri qo‘llash mutaxassislarning kasbiy darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Davlat tili to‘g‘risida”gi Qonuni
2. Karimov I.A. O‘zbekiston iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish yo‘lida. — Toshkent
3. Abdurahmonov G‘. Tilshunoslik asoslari. — Toshkent, 2012
4. Hojiyev A. O‘zbek tili terminologiyasi masalalari. — Toshkent
5. Borisov A.B. Bolshoy ekonomicheskii slovar. — Moskva, 2005
6. Rebrik S.B. Ekonomicheskaya terminologiya. — Moskva, 2010
7. www.lex.uz

8. www.stat.uz

9. www.cbu.uz